

Туровська І. О.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті висвітлено питання компетентнісного підходу до навчання української мови студентів медичних навчальних закладів I-II рівнів акредитації, визначено роль культури мовлення у процесі становлення особистості фахівця-медика, з'ясовано, що сформованість мовленнєвої компетентності є запорукою успішної професійної діяльності медичного працівника.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетенція, компетентність, мовленнєва компетентність, культура мовлення.

В статье освещены вопросы компетентностного подхода к обучению украинского языка студентов медицинских учебных заведений I-II уровней аккредитации, определена роль культуры речи в процессе становления личности специалиста-медика, выяснено, что сформированность речевой компетентности является залогом успешной профессиональной деятельности медицинского работника.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетенция, компетентность, речевая компетентность, культура речи.

The article is devoted to the competency-based approach to learning the Ukrainian language students of medical educational institutions I-II levels of accreditation, the role of culture of speech in the process of becoming a person health practitioner, found that the readiness of speech competence is the key to a successful professional activity of medical workers.

Key words: competence approach, competence, language competence, culture of speech.

Активізація досліджень у галузі комунікативної лінгвістики, посилення ролі комунікації в суспільному житті особистості зумовлюють зміщення акцентів у підходах до навчального процесу в закладах освіти різних рівнів. Потреба порушення питання мовленнєвого розвитку медичних навчальних закладів I-II рівнів акредитації виникла внаслідок загальнодержавних змін у галузі освіти, висвітлених у нормативних документах Верховної Ради України, зокрема в Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті тощо.

Згідно з ухвалами відповідних установ, комісій, що працюють над вивченням питань розвитку медичної науки та реформування галузі охорони здоров'я, ключовим завданням закладів освіти, що готують фахівців-медиків, є забезпечення умов для розвитку особистості студента, зокрема його професійного мовлення. На важливості рівня культури мовлення наголошують Н. Бабич, І. Білодід, І. Вишванець, Н. Голуб, М. Зубков, Г. Кацавець, Г. Кисіль, М. Каган, А. Коваль, І. Кочан, П. Мовчан, Л. Паламар, О. Пономарів, В. Русанівський, О. Сербенська, Л. Струганець, І. Хом'як, С. Шевчук та інші. У своїх дослідженнях вони не лише обґрунтовують теоретичні аспекти аналізу питання мовленнєвого розвитку особистості, а й пропонують власні методики впровадження комунікативного підходу в практику навчання освітніх закладів різних рівнів.

Значним поштовхом до підвищення рівня володіння мовними й мовленнєвими вміннями й навичками студентів-нефілологів стало впровадження курсу «Українська мова за професійним спрямуванням», який покликаний стимулювати майбутніх фахівців медичної галузі до ліквідації прогалин у навчанні української мови й сприяти виробленню необхідних для мовної освіти професійних компетентностей. Першим кроком до реформування галузі медицини є впровадження змін у освітній процес, результатом якого є сформована компетентна мовна особистість.

Над питанням формування мовленнєвої культури і мовної особистості студента-нефілолога працюють К. Климова, Т. Лобанова, І. Дроздова, В. Борисенко, В. Момот, Л. Вікторова; проблему мовленнєвої культури як складника професійної підготовки медиків розглядають І. Кахно, І. Черних, Г. Іванишин, О. Крсек, М. Лісовий та ін.

Жвавий інтерес до питання формування мовної особистості зумовлює наявність значної кількості дисертаційних досліджень, спрямованих на вивчення якості освітньої підготовки у закладах освіти, рівня забезпечення умов для вільного творчого розвитку особистості у процесі професійної підготовки. Натомість питання формування професійного мовлення у студентів медичних навчальних закладів I-II рівнів акредитації лишається практично не розв'язаним, що і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті – охарактеризувати культуру мовлення як визначальну характеристику особистості фахівця-медика, обґрунтувати думку про те, що формування мовленнєвої компетентності студента медичного навчального закладу є вимогою сьогодення й основним завданням професійної освіти.

Науковці погоджуються в тому, що сьогодні основна мета вивчення мови – навчити кожного члена суспільства втілювати будь-яку важливу інформацію у відповідну мовну форму за допомогою доцільних мовних засобів. Знання мови – це насамперед знання свого фаху, рівень опанування професійною мовою, фаховою термінологією. Запорука успішного професійного становлення сучасного спеціаліста – уміння грамотно викласти свої думки, передати їх таким чином, щоб співрозмовник легко сприймав, розумів їх і відповідним чином реагував.

Як зазначає В. Михалюк, знання мови професії підвищує ефективність праці, продуктивність виробництва, допомагає краще орієнтуватись у безпосередніх ділових відносинах [4, с. 33]. Н. Костриця зауважує, що «фахове мовлення людини свідчить про її духовний, інтелектуальний розвиток, внутрішню культуру» [2, с. 32]. Професійна освіта молоді людини, – говорить О. Уваркіна, – не може бути завершеною без сформованої культури мови, мистецтва мовлення, етики комунікативної поведінки, високих моральних якостей і гуманістичного світогляду [8, с. 29].

Від мистецтва мовного спілкування фахівця будь-якої галузі, зокрема медичної, суттєво залежать результати професійної діяльності. Зауважимо те, що особливою мірою це стосується лікувального процесу. Медична практика доводить, що висококваліфіковані спеціалісти-медики повинні володіти культурою мови й мовлення, тобто вміти правильно добирати мовностилістичні засоби і прийоми відповідно до умов і цілей спілкування, передаючи певний психокультурний контекст. Культура мовлення медичних працівників залежить від таких ознак: правильність (текст має відповідати правилам, граматичним, стилістичним, пунктуаційним, орфографічним, лексичним, орфоепічним нормам); змістовність (чітко й повне розкриття своєї думки); логічність (дотримання послідовності, встановлення правильного зв'язку між словами); багатство (уникати тавтологій); доречність (висловлювання повинно відповідати ситуації спілкування). Саме це і є основні характеристики культури мовлення професіонала-медика.

Ефективна професійна підготовка студентів-нефілологів передбачає врахування особливостей компетентної освіти, розвитку комунікативної компетентності кожного учасника навчального процесу, оскільки, на думку М. Пентилюк, сучасним закладам освіти потрібне комунікативне спрямування навчального процесу, тобто така організація навчання мови, яка б забезпечувала активну мовленнєву діяльність, викликала бажання висловлюватися українською мовою, допомогла усвідомити, що мова – це засіб спілкування, який супроводжує людину впродовж усього життя [5, с. 5].

О. Савченко стверджує, що компетентісний підхід «ґрунтується на знаннях, вміннях і навичках, але не вичерпується ними. Компетентність є інтегрованим утворенням, яке охоплює особистісну здатність людини, її досвід. Це рівень готовності й уміння діяти» [6, с. 5].

У наукових джерелах використовують два терміни іншомовного походження – «компетенція» і «компетентність» (від лат. *competens* – належний, відповідний). Учені розмежовують їх (І. Барахович, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, О. Дрогайцев, Н. Кузьміна, Н. Остапенко, М. Пентилюк, О. Савченко, Т. Симоненко та ін), стверджуючи, що «компетенція» і «компетентність» – взаємопов'язані та взаємозалежні поняття, але не тотожні, оскільки кожний із них має своє значення. Уважаємо таку думку раціональною. Зазначимо, що ці два терміни різні, і найбільш вдалим їх трактуваннями, на наш погляд, є такі: компетенція – стандартне, загальнонавчальне нормативне поняття, а компетентність – відповідність стандартам, вияв власних знань і вмінь; воно може стосуватися індивіда, оскільки акцентує увагу на здатності до дії, на дієвості застосування набутих знань і вмінь особистості відповідно до визначених освітніх стандартів.

З-поміж компетенцій, визначених у нормативних освітніх документах, особливе місце посідає мовна компетенція як інтегративне явище, що охоплює цілу низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, установок для успішного здійснення мовленнєвої діяльності в конкретних умовах спілкування. Мовленнєва ж компетенція, формуючись на мовній, включає систему мовленнєвих умінь (здатність вести діалог, сприймати, відтворювати і створювати усні й письмові монологічні та діалогічні висловлювання), що слугуватимуть студентам у різних професійних і життєвих ситуаціях. Мовна і мовленнєва компетенції – нероздільні, адже уміння говорити (мовленнєва компетенція) базується на граматичних, лексичних і фонетичних знаннях і навичках – на мовній компетенції.

Компетентність, як зауважує Н. Голуб, – це особистісний результат навчальної діяльності, практичний досвід успішного використання відповідних знань і вмінь у різних життєвих ситуаціях; індивідуальний досвід реалізації набутих компетенцій; показник спроможності реалізовувати нагромаджений багаж знань і вмінь з метою досягнення бажаного результату; дієвість застосування здобутих знань і вмінь особистості відповідно до визначених освітніх стандартів; досвід ефективної діяльності в межах певної компетенції [1].

До найважливіших умінь, що є основою мовленнєвої компетентності майбутнього фахівця, Н. Тоцька відносить:

– уміння вести діалог, дотримуючи вимог мовленнєвого етикету в різних життєвих ситуаціях (у дружньому колі, у ситуації безпосереднього спілкування на зборах, ділових зустрічах);

– уміння створювати усні монологічні висловлення (виступати на засіданні з повідомленням, доповіддю; поділитися в колі знайомих побаченим, почутим, пережитим; висловити своє ставлення до обговорюваного питання, дати певні роз'яснення);

– уміння адекватно сприймати на слух діалог і монолог, що передбачає зосередження уваги на осмисленні висловлювання (теми, фактів, доказів головного і другорядного, логіки викладу), використання різних прийомів фіксації почутого (запис ключових слів, плану висловлення статистичних даних) залежно від комунікативного завдання (участь у дискусії, передача інформації іншому, використання її у своїй роботі);

– уміння створювати письмові тексти різних стилів і типів, різних жанрів;

– уміння користуватись різними видами читання. [7, с. 16]

Услід за М. Лісовим, гадаємо, що для формування мовленнєвої компетентності потрібно дотримуватись основних принципів, зокрема єдності розвитку мовлення і мислення, зв'язку усного й писемного мовлення, зв'язку практики формування професійного мислення з теорією мовознавчої науки, зв'язку формування професійного мовлення з вивченням гуманітарних дисциплін (культурології, загальної анатомії, медичної біології) [3, с. 81]. Саме це забезпечить гідний рівень формування професійної компетентності.

Запорукою ефективності професійної діяльності медичного працівника є вміння правильно висловитися, оскільки медик повинен уміти вести комунікативний акт із пацієнтом, щоб мати змогу діагностувати хворобу і провести відповідне консультування. Правильність мовлення у нашому випадку передбачає відповідність мовним нормам, його чистоту, доречність використання мовних засобів, точність висловлювання і посиленість для розуміння співрозмовником.

Література:

Голуб Н. Б. Компетентісно спрямоване навчання української мови: концептуальний підхід / Ніна Голуб // Теоретична і дидактична філологія : Збірник наукових праць. – Випуск 12. – Переяслав-Хмельницький, ФОП Лукашук О. М., 2012 – С. 26–32.

2. Костриця Н. М. Формування українського професійного мовлення у студентів вищих навчальних закладів економічної освіти України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / Наталія Миколаївна Костриця. – К., 2002. – 231 с.

3. Лісовий М. І. Формування проф. мовлення майб. мед.працівників у вищих мед. навч. закладах : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М. І. Лісовий. – Вінниця, 2006. – 192 с.

4. Михалюк М. Українська мова професійного спілкування / М. Михалюк // Дивослово. – 2004. – №6 – С. 33–38.

5. Пентиліук М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : збірник статей / М. І. Пентиліук. – К. : Ленвіт, 2011. – 256 с.

6. Савченко О. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Савченко. – К. : Генеза, 1999. – 368 с.

7. Тоцька Н. Л. Формування професійного зумовленого мовлення студентів ВНЗ(з технологічних спеціальностей легкої промисловості) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / Н. Л. Тоцька. – Херсон, 2001. – 215 с.

8. Уваркіна О. Формування комунікативної культури студентів вищих медичних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Уваркіна. – К., 2003. – 160 с.